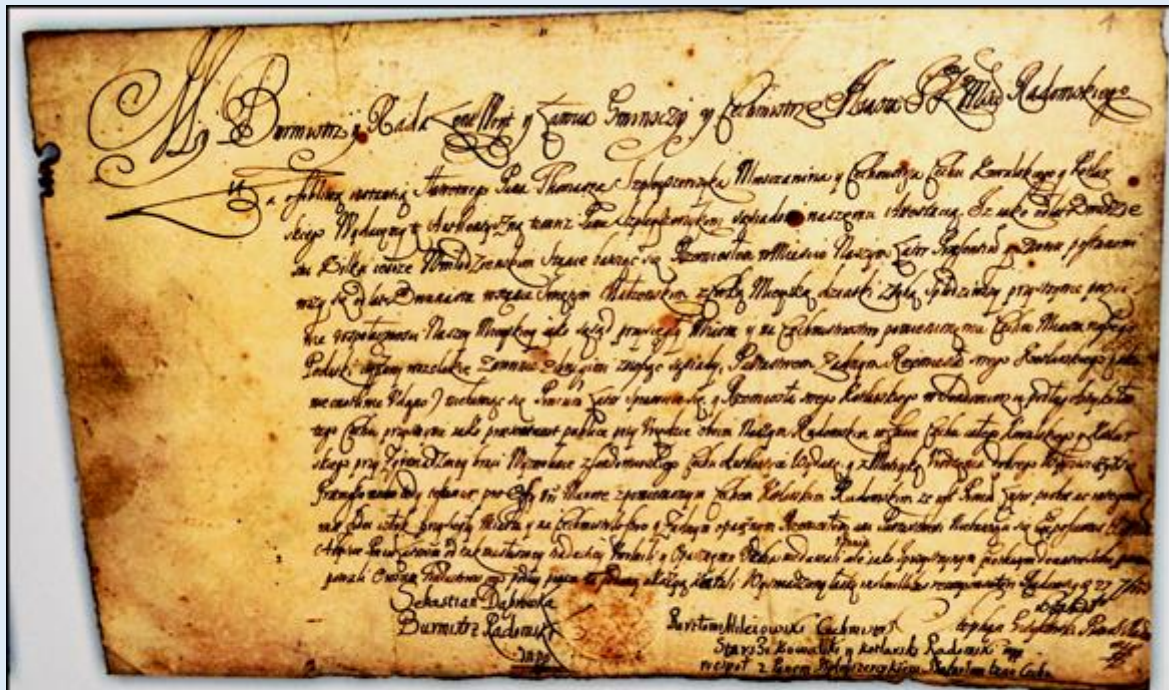

MIEJSCA PAMIĘCI

Radomsko - Muzeum Regionalne im. Stanisława Sankowskiego Początek miasta

Pismo burmistrza Radomska Sebastiana Dąbrówki, ławników i cechmistrzów dla Tomasza Szpleyszerczyka poświadczające wysokie kwalifikacje w zawodzie kowala i nieposzlakowaną opinię, 1684 *
(* oryginały w zbiorach Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim)

Privilegium advocacie opide Radomskie

In nomine domini Amen ad perpetua rei memoria Maiestat regum et principum si
quando manifesta in subditos fideles suos fuerit aut nova concedendo vel roborando
concessa. ne id temporum labilitate e memoria hominum vbi assolet evanescat licet
suarum monumentis pergenere consuevit. Proinde nos Sigismundus dei gratia rex
polonie Magnus dux Lituanie Ucrone terrarum Cracovie Sandomirie Sieracie Lauricie
Cuiusdam Ruffie prussie qz Elbingen Culmen pomeranie qz et dominus et heres. Digni
firamus tenore presentium quibus expedit vniuersis presentibus et futuris harum notitiam
habituus. Quia nobilis Andreas Thurocorosky aduocatus noster opidi Radomskie fide-
lis dilectus. rogam dicit vobis personaliter constitutus exhibito originaliter privilegio
aduocacali inferius scripto vobis humiliter supplicavit quatinus illud tanqz vobis con-
firmatum de iurata vobis reuerentia innovare approbare ratificare et confirmare qz con-
firmatum qz vobis regum tam super eas quas possidet qz alias quasvis aduocacie eius
fortes de manibus quorumcumqz subditorum iudicium veluti acerbis id iudicium redi-
mendis admandatis concedere sibi dignaretur. Quisquidem privilegij tenore de ver-
bo ad verbum sequitur et est talis. In nomine domini Amen ad perpetua
rei memoria humanauorum actum facta sacre perennit memoria. nisi a pntibus
testimij qz fidei quozum fuerint sufficienti approbatione pergenere. Proinde nos Kazimi-
rus dei gratia rex polonie Ucrone terrarum Cracovie Sandomirie Sieracie Lauricie
Cuiusdam pomeranie Magnus dux Lituanie Ruffie prussie qz dominus et heres et
Significatus tenore presentium quibus expedit vniuersis presentibus et futuris pre-
sentium notitia habituus. Quo in re Maiestat et consiliarioz vrorum. in hacten-
tenore letori vno assensu pntia constitutus Gencro sus Nicolaus Barmsis
de Sueszysze aduocatus in Radomskie fidelis noster dilectus licet seu pntia legimus
aduocacia ibidem in Radomskie de iure tunc extirpatam et locatum cora vobis obtulit
supplicavit qz vbi noster quatinus prefatu privilegium seu licet super dicta aduoca-
ciam presentium vno tenore approbare confirmare et ratificare dignaretur. Quis-
quidem tenore seu privilegij tenore sequitur in hec verba. In nomine domini Amen
Quia gesta temporalia pntia qz per lapsum temporis evanescent e iudicis vobis
numquam argumentu qd decreta principum memoria firmis hominum effugiant moder-
norum nisi scripti memoria ac vni vobis testimonio fulciantur. Nouerunt si quidem
pntes ac posteri vobis paginam inscriptam qz nos Leszko dei gra dux Sieraden. gahno
aduocato nro de Radomskie aduocaciam vendidimus in ipsa civitate et in villa que
Gloedtto nra patre p vniuersi vris argenti ei et ipsius posteris vris hereditario per
pntiam possidebam. Constitimus etiam inhabitantibus prefate civitate et ville pre-
nominate de cetera terra tres annos de festo ant qd colit possit duodecim a soluta
rentes et alijs et libertate libertate qua ex parte omne ius tam in vrbibus qz in alijs
omnibus solacibus. secundum ius nro fori in Glezio diligenter obseruabunt Radomskie
etiam qz cum civitate civitate et ville supradite libertate exprimerit. Quisquidem
de quibus mense quatuor scitos argenti et de quibus terra medij sciti nos soluent
annu vniuersis. Nos licet eadem vniuersos qz nos villa vram. montem noie aduoca-
tem prefate civitati eadem cum eadem constitimus libertate Londonanum etiam predicto
ad uocato et ipsius posteris quinquaginta mansura et quinquaginta iura libere possideri vris
vniuersi pntia allegatis civitate sed nostra beneplacita voluntate. de omnibus annu
vobis duo denarij solvantur aduocato aut tenent. Balui medij. Marcellas vero ter
miserunt et futurum posterum ac molendum cum piscina et cum omnibus utilitatibus
in ipsa civitate libere possidebit. et alia quapla mltitudine super flumina que Radomskie
vniuersi patre in districtu sue civitate. ipse et sui posteris seu vniuersi alij quos ipse per-

24

175.

Najstarszy przywilej Radomska wydany przez Leszka Czarnego w 1266 roku
XV-wieczna kopia z Metryki Koronnej ze zbiorow Archiwum Głownego Akt Dawnych w Warszawie

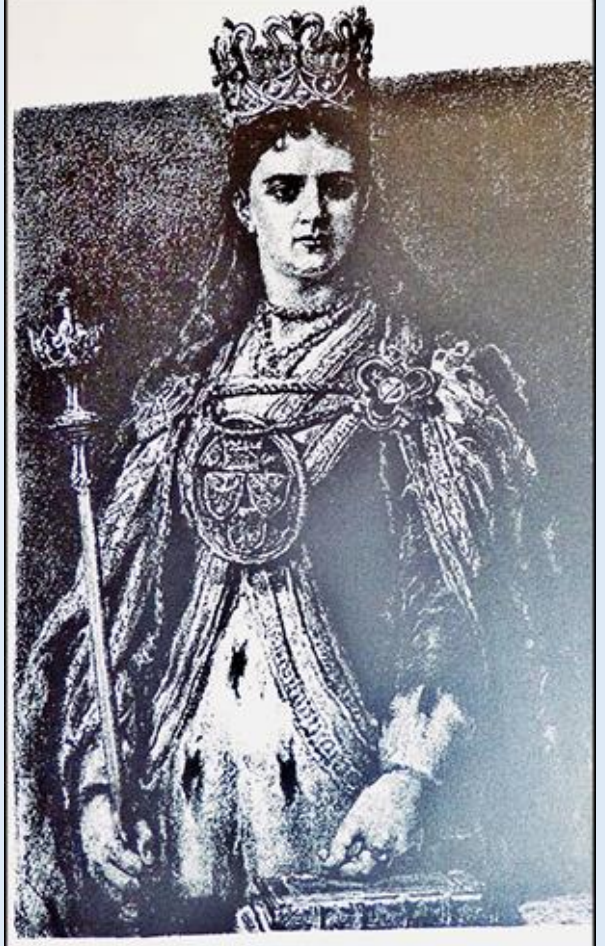
1243 1266

1243 Czarny

Radomokye Radom
Radomske

Pisownia nazwy miasta nie była jednolita. W dokumentach z XIII-XV wieku najczęściej występują: Radomokye, Radomskye, Radomskie, Radomsk, Radomskcze, Radomskie. Dopiero kilka wieków później przyjęta została powszechnie nazwa Radomsko.

Fragment protokołu sejmiku województwa radomskiego z 1510 r. (fragmenty z 1510 r. i 1511 r.)

Sejmik województwa radomskiego z 1510 r.

Pieczęć Radomiska 1510-1518 r.

Fragment protokołu sejmiku województwa radomskiego z 1510 r.

Sejmik województwa radomskiego z 1510 r.

Sejmik województwa radomskiego z 1510 r.

Fragment protokołu sejmiku województwa radomskiego z 1510 r.

Sejmik województwa radomskiego z 1510 r.

Sejmik województwa radomskiego z 1510 r.

Sejmik województwa radomskiego z 1510 r.

PRZYWILEJ WÓJTOSTWA MIASTA RADOMSKA, 1266

W IMIĘ PAŃSKIE AMEN. Ponieważ czyny trwające czas jakiś są niszczone przez bieg czasu, oczywistym jest wskazanie argumentu, że uchwały szybciej umknęłyby pamięci ludzi, jeśli to co napisane nie wspierałoby pamięci i świadectwa żywego głosu. Jeśli mianowicie terażniejsi lub przyszli chcieliby ustanowić nowe prawa powinni zbadać ten pergamin, ponieważ my Leszko z Bożej łaski ksiązę sieradzki Godynowi, wójtowi naszemu z Radomska wójtostwo sprzedaliśmy w tymże mieście i we wsi, którą nazywają Stobieckiem za 20 grzywien srebra, oddając je na wieczne czasy jemu i jego następcom prawem dziedziczenia.

Ustanowiliśmy także mieszkańcom wymienionego miasta i wspomnianej wsi wolność od płacenia czynszu i innych podatków za uprawę ziemi na trzy lata, z tej którą muszą wykarczować na lat dwanaście oraz staranne przestrzeganie prawa średzkiego tak w sądach jak i we wszelkich innych powinnościach. Ustanowiliśmy także, że gdy upłynie wolnizna wzmiankowanego miasta i wyżej wspomnianej wsi mieszkańcy z każdego łanu cztery skojce srebra, z każdej parceli pół skojca będą nam płacili każdego roku. Oznajmiamy również wszystkim, że we wsi naszej nazwanej wyżej, leżącej obok wymienionego miasta wprowadziliśmy takie same opłaty z taką samą wolnizną.

Darowaliśmy także wymienionemu wójtowi i jego następcom co piąty łan i co piątą parcelę wolną od zapłaty nie według prawa średzkiego ani innego miasta, lecz z naszej dobrej woli. Ze wszystkich sądów dwa denary będą nam płacone, wójtowi zaś trzeci, z łaźni pół. W posiadanie wójta oddaje się bez zapłaty jatki mięsne i szewskie, piekarzy, młyn z sadzawką i wszystkimi pożytkami w tym mieście, jak i wieloma innymi młynami nad rzeką, którą Radomką zwa.

Darowaliśmy także często wspomnianemu wójtowi prawo polowania tak na bobry, jak i inne zwierzęta. Na wyprawy wojenne wójt i jego obywatele nie będą wraz z nami stawali, chyba jeśli wrogowie napadną granice naszej ziemi. Chcemy również, aby w tym mieście używany był, tak jak i w całej ziemi sieradzkiej, denar we wszystkich targach wartości nie mniejszej niż pół wiadrunku. Do miasta przyjedzie zaś mincerz, bądź jego zastępca w celu wymiany denarów obywatelom, bez żadnej dla nich krzywdy. Wprowadziliśmy także prawo dla wójta i jego sukcesorów, aby każdy sąd w granicach miasta aż do rzeki Warty sprawował i miał prawo do karania przez ścięcie mieczem i śmierć w torturach zgodnie z prawem średzkim. Zapewniliśmy także, iżby nikt nie miał prawa zwiększać powinności wójta, aby zmienić jego praw tak generalnych, jak i innych.

Aby zaś nikt nie wnosił daremnie skarg na wójta i jego następców umacniamy ten przywilej przyciśnięciem naszej pieczęci.

Działo się w Maluszynie w obecności świadków: palatyna Sleciecha, skarbnika Dionizego, podkomorzego Macieja, podczaszego Jakuba, magistra Mikołaja – lekarza, pana Mikołaja – podkanclerzego, kapelana Gerarda. Roku łaski Pańskiej tysiąc dwieście sześćdziesiątego szóstego.

KRONIKA

JANKA Z CZARNKOWA

www.biblioteka.kijowski.pl

60 O zjeździe ziemian w Radomsku. Gdy nadszedł dzień św. Katarzyny, zebrało się mnóstwo panów i szlachty Królestwa Polskiego w Radomsku, mieście ziemi sieradzkiej. Rozprawiali tam poważnie i skutecznie o położeniu własnym i Królestwa Polskiego i połączeni jednomyślną wolą i wzajemną umową, zobowiązali się pod wiarą pomagać sobie wzajemnie, oraz ściśle dochować hołdu wierności, złożonego obydwu córkom nieboszczyka króla, byleby którakolwiek z nich razem ze swoim mężem, oboje koronowani na króla i królową Polski, w Polsce stale osobiście przemieszkiwali, rządząc królestwem roztropnie i zgodnie z przywilejami i ustawami, jakie były niegdyś pomiędzy zmarłym królem Ludwikiem a mieszkańcami Królestwa Polskiego zawarte i potwierdzone.

Obecni na zjeździe arcybiskup Bodzanta, oraz kasztelan poznański i starosta wielkopolski, Domarat, odmówili zgody na powyższą umowę i postanowienie twierdząc, że złożyli obietnicę wierności margrabiemu, i że Domarat zobowiązał się wydać mu zamki i miasta królewskie, leżące w jego starostwie. Atoli ziemianie zawartą między sobą umowę potwierdzili listami i pieczęciami swymi i wyznaczili postów do Wiślicy na inny zjazd, który tam się miał odbyć i odbył rzeczywiście na św. Mikołaja* – a miał być złożony z krakowian, sandomierzan i postów wszystkich ziem polskich.

Na ten zjazd, odbyty w obecności margrabiego Zygmunta, oraz wyżej wspomnianych arcybiskupa i Domarata, przybyło uroczyste poselstwo od królowej węgierskiej Elżbiety, mianowicie biskupi A. i B., którzy złożyli ziemianom dziękczynienie za to, że tak niewzruszenie dochowywali przyrzeczeń wierności, danych niegdyś jej córkom, a zarazem upominali ich, aby nikomu innemu, nawet margrabiemu Zygmuntowi, hołdu wierności nie składali. Uradowani tymi słowami postów wszyscy ziemianie odstąpili margrabiemu i nie zezwolili już mu odtąd pod żadnym pozorem wejść ani do miasta, ani do zamku krakowskiego, ani do innych miast królestwa. Arcybiskup gnieźnieński Bodzanta i Domarat, widząc, że nadzieje ich prawie całkowicie spełzły na niczym, starali się zbliżyć do ziemian, przy czym Domarat oświadczył gotowość usprawiedliwienia się przed nimi z czynionych mu zarzutów. Wszelako ziemianie żadnych usprawiedliwień jego przyjąć nie chcieli, dopóki nie ustąpi ze starostwa wielkopolskiego.

Tym sposobem margrabia razem ze swoimi niemądrymi doradcami musiał ze smutkiem odjechać z Polski do swojej świekry na Węgry.

* 6 grudnia 1382 roku

104 O zjeździe odbytym w Radomsku. Nareszcie w środę po niedzielę „Invocavit”, dnia drugiego miesiąca marca, przedniejsi panowie polscy oraz Bodzanta, arcybiskup gnieźnieński, zjechawszy się w Radomsku, jednomyślną zgodą i wolą postanowili posłać po Jadwigę, córkę śp. zmarłego króla z prośbą, aby przyjechała do Polski na królowanie, inaczej bowiem, jeżeli będzie zwleką z przyjazdem, przystąpią do elekcji króla. Nadto postanowili i wzajemnie się zobowiązali, iż żaden z nich nadal pod utratą czci nie będzie jeździł z poselstwem na Węgry, a królowej oznajmili, że po jej córkę nigdy więcej posyłać nie będą.

Region radomszczański od początków istnienia państwa polskiego stanowił jego integralną część. Miasto Radomsko wyrosło w dolinie rzeki Warty, na terenach bagnistych i niedostępnych nad rzeczką zwaną „Radoma”. W początkach państwa polskiego należało do prowincji łęczyckiej, która ok. 1228/29 roku, pod rządami Konrada Mazowieckiego, przekształciła się w samodzielne księstwo. W XIII wieku, w okresie rozbitcia dzielnicowego na tym terenie uformowały się dwa samodzielne księstwa: łęczyckie i sieradzkie. Radomsko – wtedy drobna osada o nazwie Radomskie – weszła w skład księstwa sieradzkiego, w którym około 1263 roku panowanie objął Leszek Czarny. Książę ten nadał Radomsku prawa miejskie. W okresie tworzenia nowej administracji państwowej (XIV-XV w.) dawne księstwa przekształciły się w województwa. Odtąd sieradzkie, w skład którego weszło Radomsko, było jednym z centralnych województw Rzeczypospolitej. Kiedy powstały powiaty jako ośrodki administracyjno-sądowe, Radomsko było jednym z czterech miast powiatowych. Tutaj odbywały się roczki sądowe, jak również sądy grodzkie. Taki podział utrzymał się do końca istnienia Rzeczypospolitej Szlacheckiej w XVIII w.

Radomsko od zarania swych dziejów było miastem książęcym, a następnie królewskim. Król, który miał w posiadaniu szereg miast, najczęściej je wydzierżawiał. W XV wieku powstało w Radomsku starostwo niegrodowe zarządzane przez dzierżawcę. Do najznakomitszych dzierżawców należeli m. in. ród Kurczewskich (za Jagiellonów), Stanisław Koniecpolski (za Stefana Batorego), Kacper Denhoff (za Władysława IV), Aleksander Szembek (za Augusta II). Starostwo radomszczańskie obejmowało ziemie leżące m.in. w Niechcicach, Wiewiórowie, Dobryszycach i Orzechowie. W skład majątku miejskiego wchodziły także wsie: Bogwizdowy, Stobiecko Miejskie i Folwarki.

Pierwsza wzmianka o Radomsku w źródłach pisanych pochodzi z 1243 roku i widnieje na dokumencie wystawionym tu przez księcia Konrada Mazowieckiego potwierdzającym nadania dla Dominikanów w Płocku. Jan Łaski w Liber Beneficiorum (1880) stwierdza, że Radomsko należy do starożytnych miast królewskich, co potwierdza akt sprzedaży z 1266 roku wystawiony przez księcia Leszka Czarnego. Akt ten reguluje stosunki miasta od dawna istniejącego. Rangę dokumentu podnosiła pieczęć księcia. Spisany został w Maluszynie. Dokument z 1266 roku nadał miastu nowe ramy prawne i stanowi umową metrykę narodzin miasta. Analiza dokumentu pozwala sądzić, że w chwili lokacji miasto było dobrze rozwinięte gospodarczo, a mieszkańcy zajmowali się rzemiosłem, handlem i hodowlą. Dominowały więc zajęcia pozarolnicze.

Obok podziałów polityczno-administracyjnych ważną rolę w Polsce średniowiecznej odgrywały podziały kościelne. Sieć parafialna kształtowała się w XII i XIII wieku, w następnych stuleciach wyodrębniały się nowe parafie. Dokładna data powstania parafii w Radomsku nie jest znana, jej początki mogą sięgać i połowy XIII wieku, bowiem patron św. Lambert cechuje wczesny okres średniowiecza w Polsce.

Parafia Radomsko należała do archidiecezji gnieźnieńskiej, natomiast pierwsza informacja o proboszczu Mikołaju z Radomska pojawiła się w 1379 na kartach ksiąg ziemskich w Piotrkowie. Pierwszy opis parafii pod względem terytorialnym podała dopiero wizytacja arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Łaskiego z czerwca 1521 roku. Radomsko było wtedy własnością królewską, a kościół był murowany. Z polecenia królowej Bony wybudowano kilka murowanych budynków, wśród nich kościół parafialny, na miejscu dawnego kościoła drewnianego. Przy parafii istniała szkoła parafialna, szpital i kościół szpitalny pod wezwaniem św. Ducha. Zarówno szkoła jak i szpital były utrzymywane przez proboszcza parafii św. Lamberta.

Kościół św. Lamberta nie był jedynym kościołem w średniowiecznym Radomsku. W 1288 Leszek Czarny uposażył klasztor oo. Franciszkanów w Radomsku. Uposażenie stanowiły role, łąki i przedmieście tzw. kietlińskie. Wzniesiono wtedy drewniany klasztor i kościół pod wezwaniem Świętego Krzyża. Początki wyjaśnia napis na kamiennej tablicy, w języku łacińskim, wmurowany w lewej ścianie korytarza: „Klasztor królewski narodzenia N. Marii Panny i Podwyższenia Świętego Krzyża przez króla Władysława Łokietka wzniesiony dla braci mniejszych św. Franciszka konwentualnych w roku 1328”. Właśnie w klasztorze oo. Franciszkanów w Radomsku odbyły się zjazdy możnowładztwa w 1382 i 1384 roku, które zdecydowały o wyborze najmłodszej córki Ludwika Węgierskiego, Jadwigi, na królową Polski. Wskutek częstych pożarów klasztor ubożał, nieliczni zakonnicy opuścili Radomsko w połowie XV wieku i udali się do pobliskiej Brzeźnicy. Dopiero w 1543 roku Bona Sforza, żona Zygmunta I, na prośbę swego kaznodziei i spowiednika Franciszka Lismaniego, późniejszego prowincjała oo. Franciszkanów w Polsce, odrestaurowała kościół i przybudowała drewniany klasztor. Dzięki niej zakonnicy odzyskali część dóbr należących do ich klasztoru. 12 listopada 2000 roku na XXI Uroczystej Sesji Rady Miejskiej w Radomsku ogłoszono Jadwigę patronką miasta Radomska.

Znaczącą rolę w rozwoju gospodarczym miasta odgrywały szlaki drożne. Radomsko leżało na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych. Tędy przebiegała międzynarodowa droga ze Śląska na Ruś Kijowską i łączyła się z drogą zwaną królewską (via regia) albo krakowską (szlak solny), prowadzącą z Krakowa do Warszawy. Radomsko nazywane było miastem targowym albo handlowym. Miejscowi kupcy utrzymywali kontakty z wieloma miastami, w tym z Krakowem. Władcy Polski dbali o sytuację miasta i wydawali liczne przywileje. W 1427 roku Władysław Jagiełło wydał przywilej w Kownie, na mocy którego uwolnił mieszczan Radomska od płacenia ceł na obszarze Królestwa Polskiego, natomiast w 1552 roku król Zygmunt August dał prawo pobierać cło mostowe i brukowe od wszystkich kupców i pojazdów przejeżdżających przez miasto. 12 sierpnia 1583 roku król Stefan Batory nadał miastu przywilej składu, dzięki któremu mieszkańcy uzyskali prawo pierwokupu towarów, natomiast Władysław IV zabronił osiedlania się w Radomsku ludności pochodzenia żydowskiego.

Z perspektywy czasu można przyjąć, że pierwotnym zrębem ludności była warstwa rzemieślnicza, która łączyła się w cechy-organizacje powstałe w obronie interesów przedstawicieli różnych rzemiosł.

Pierwsze cechy w Radomsku powstały w XIV wieku. Posiadały statuty cechowe, dbały o zbiorowy zakup surowca, jak również o wyrównane ceny. Jednym z najstarszych cechów w Radomsku był cech kowalsko-ślusarski, który swój statut uzyskał w 1518. Rok później Radomsko zostało uwolnione od podatków na okres 12 lat. Lustracja miasta z 1564 roku podaje, że w Radomsku było 76 rzemieślników, w tym 7 rzeźników, 12 piekarzy, 24 szewców, 26 prasolów (sprzedających sól) i 7 knapów (tkaczy-sukleńników), natomiast w 1563 roku w Radomsku pracowało 93 rzemieślników, którzy wpłacili 128 florenów tytułem szosu będącego podatkiem od nieruchomości. W roku 1640 w mieście było 3 stolarzy. Cech stolarzy w Radomsku samodzielnie istniał od 1800 roku. Na przestrzeni lat zmieniła się jego nazwa; od 1816 funkcjonował jako Cech Stolarski Okręgu Miasta Radomska, a od 1833 pojawiła się nazwa Zgromadzenie Stolarskie lub Zgromadzenie Profesji Stolarskiej lub Zgromadzenie Kunstz Stolarskiego.

Życie rzemieślników koncentrowało się głównie w cechach. Brała cechowi obok wykonywania rzemiosła utrzymywali porządek w mieście, dbali o bezpieczeństwo przeciwpożarowe i strzegli miasta przez nieprzyjacielem. Cechy posiadały więc swoje uzbrojenie; bracia cechu szewców mieli 4 halabardy i 2 muszkiety, mistrzowie rzeźnicy i piekarze dysponowali 2 halabardami, 2 muszkietami, 40 ładunkami „gotowymi do każdej potrzeby” i dwoma skórzanymi wiadrami (na wypadek ognia).

Świadectwo wyzwolenia na czeladnika cechu siodlarskiego z 1802 roku *

Zaświadczenie o ukończeniu terminowania, 1801*

Świadectwo wyzwolenia na czeladnika cechu bednarskiego, 1823 *

Fragment protokołu cechu szewskiego *

zdjęcia: Jan Nitecki